

ВИРОБНИЦТВО І РОЛЬ КРУП'ЯНИХ КУЛЬТУР У ФОРМУВАННІ ЗБАЛАНСОВАНОГО ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Ринкові трансформації економіки суттєво змінили характер відносин товаровиробників і споживачів сільськогосподарської продукції. Актуальність формування регіональних аграрних ринків, і круп'яного, зокрема, викликана необхідністю швидкого і цілеспрямованого переведення вітчизняної економіки на ринкові засади. Нові тенденції економічного середовища зумовлюють необхідність досліджень регіональних особливостей ефективності виробництва, переробки та збуту круп'яних культур, формування його ринку [1].

Крупа - один із цінних продуктів масового споживання. Вироби із різних видів круп мають високу калорійність, засвоюваність, смакові якості та інші споживацькі переваги. Крупа користується великим попитом у населення, її широко використовують в громадському харчуванні і консервній промисловості, а також для дієтичного і дитячого харчування.

Відмінна особливість круп'яного виробництва - різноманітність видів сировини і виробляємої продукції. Вітчизняні круп'яні заводи виробляють продукцію із восьми зернових культур: рису, проса, вівса, ячменю, кукурудзи і твердої пшениці, а також із гречки і гороху. В нашій державі вирощують практично всі зернові культури, із яких виробляють крупу [2]. Асортимент продукції круп'яного виробництва нараховує більше п'ятдесяти видів круп, якість яких регламентується державними стандартами, технічними умовами, або тимчасовими нормами якості.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Вивчення проблеми розвитку борошномельно-круп'яної промисловості як однієї з провідних галузей народногосподарського комплексу, відображення в науковій економічній літературі, зокрема в працях В.І. Бойко, Г.В. Балабанова, П.П. Борщевського, С.І. Дорогунцова, Л.В. Дейнеко, А.О. Заїнчковського, О.М. Онищенко, Л.В. Опацького, М.М. Паламарчука, Б.Й. Пасхавера, О.М. Паламарчука, Л.Г. Чернюк та інших учених.

Виклад основного матеріалу. Перехід економіки країни на ринкові засади супроводжується значними трансформаційними зрушеннями, падінням обсягів виробництва та реалізації зернових культур, продукції переробки зерна, зниженням показників ефективності розвитку круп'яної галузі, диспропорціями у співвідношенні попиту і пропозиції борошна та круп. Таке становище вимагає всебічного вивчення, узагальнення та розробки науково-практичних рекомендацій щодо вирішення проблеми значного підвищення ефективності функціонування круп'яної галузі в умовах ринкового господарювання, як в окремих регіонах, так і в країні взагалі, збалансованого та пропорційного розвитку сировинних зон та зернопереробних підприємств [3].

Круп'яна галузь є однією з основних у харчовій промисловості, оскільки вона, по-перше, забезпечує переробку зерна, по-друге, є соціально-орієнтованою, оскільки продукти її виробництва споживаються всіма верствами населення, по-третє, визначають експортну орієнтацію країни з метою отримання додаткових валютних надходжень. Але розробка напрямів здійснення цих загальнодержавних заходів неможлива без ефективного і достатнього інвестування підприємств галузі.

На сьогодні виробництво зерна круп'яних культур характеризується погіршенням стану матеріально-технічної бази, значним зниженням рівня інтенсифікації виробничо-технологічних процесів. В цьому контексті особливої актуальності набуває проблема забезпечення ефективності виробництва та конкурентоспроможності зернокруп'яної продукції. На фоні систематичного скорочення обсягів її виробництва необхідним стає виявлення організаційно-економічних та техніко-технологічних чинників, що його

спричиняє. При цьому головним негативним наслідком існування сучасного недостатньо високого рівня ефективності виробництва зерна круп'яних культур є відсутність умов для раціонального та гармонійного розвитку його ринку, звуження обсягів його переробки, а також скорочення експортного потенціалу рослинницької галузі, загалом.

Щорічно потреба у продовольчому зерні, в тому числі для випікання хліба й хлібобулочних виробів, оцінюється від 5,7 до 7 млн. тонн. У традиційному споживанні частка пшениці становить близько 80%, жита й гречки – по 7 й 5% відповідно, рису й кукурудзи – близько 3%. Решта 4% припадає на інших зернові та зернобобові які йдуть на виробництво борошна та крупів. Щодо останніх, сьогодні найпоширенішими круп'яними культурами є гречка, рис і просо. До них також належать сорго та чумиза. Умовно круп'яними є ячмінь, овес, пшениця, кукурудза, горох і сочевиця [4].

Виробництво круп змінюється разом з перетвореннями в економіці країни в цілому. Роки переходу на ринкові механізми господарювання виявилися досить проблематичним для більшості круп'яних підприємств. Найбільшою мірою це поширюється на підприємства з високим виробничо-технічним потенціалом, що існували ще в доперобудівний період. Обсяги виробництва крупи на таких підприємствах суттєво знизилися (рис. 1).

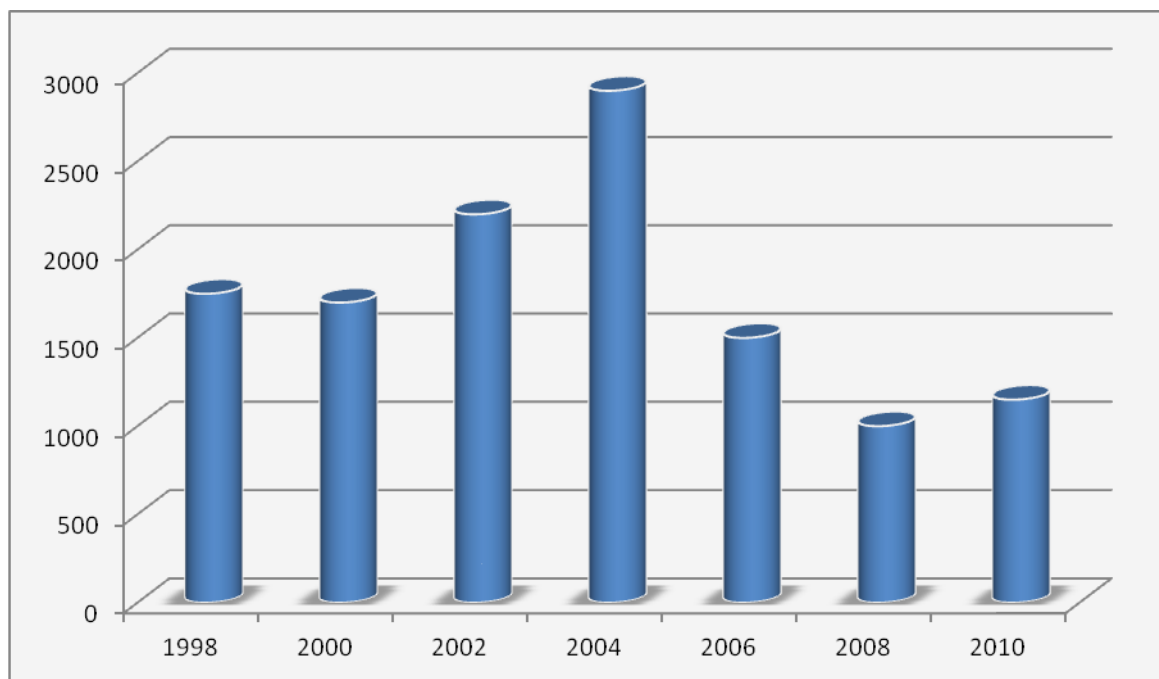

Рис. 1. Обсяги та динаміка виробництва круп'яної продукції в Україні, тис. т

Причин настільки різкого зниження обсягів виробництва декілька. Першим поштовхом цієї негативної тенденції послужила загальна економічна криза в країні, що паралізувала практично всі сфери виробництва. Після вступу України в ринкові відносини ситуація стала безконтрольно мінятися, у країні виявилися зайвими виробничі потужності та, як наслідок, функціонування майже всіх підприємств відбувається із недовикористанням виробничих можливостей (рис. 2).

Основні підприємства з виробництва крупів зосереджені в зонах вирощування круп'яних культур, що дає їм змогу мати стабільну сировинну базу й заощаджувати на виробничологістичних витратах. Рентабельність бізнесу компаній, що працюють на круп'яному ринку, не перевищує 5%, для дрібних підприємств іноді «на нулі». Підприємства по переробки, які відмовились від виробництва нерентабельних круп у мішках і вклали гроші у фасування, працюють із понад 20 відсотковою прибутковістю.

Ще одним напрямком забезпечення конкурентоспроможності круп'яної продукції є підвищення ступеня готовності продукту до вживання. Останнім часом на ринку зайняли нішу продукти швидкого готування, що не вимагають витрат часу й особливих умов для приготування. Ця група продуктів, за прогнозами, не завоює великої частки круп'яного ринку, тому що уступає по ряду якісних і смакових параметрів традиційним видам круп. Цей сегмент ринку саме і є найбільш привабливим для невеликих підприємств, що мають можливість здійснювати капіталовкладення у нове обладнання, що вимагається для подальшої обробки сировини.

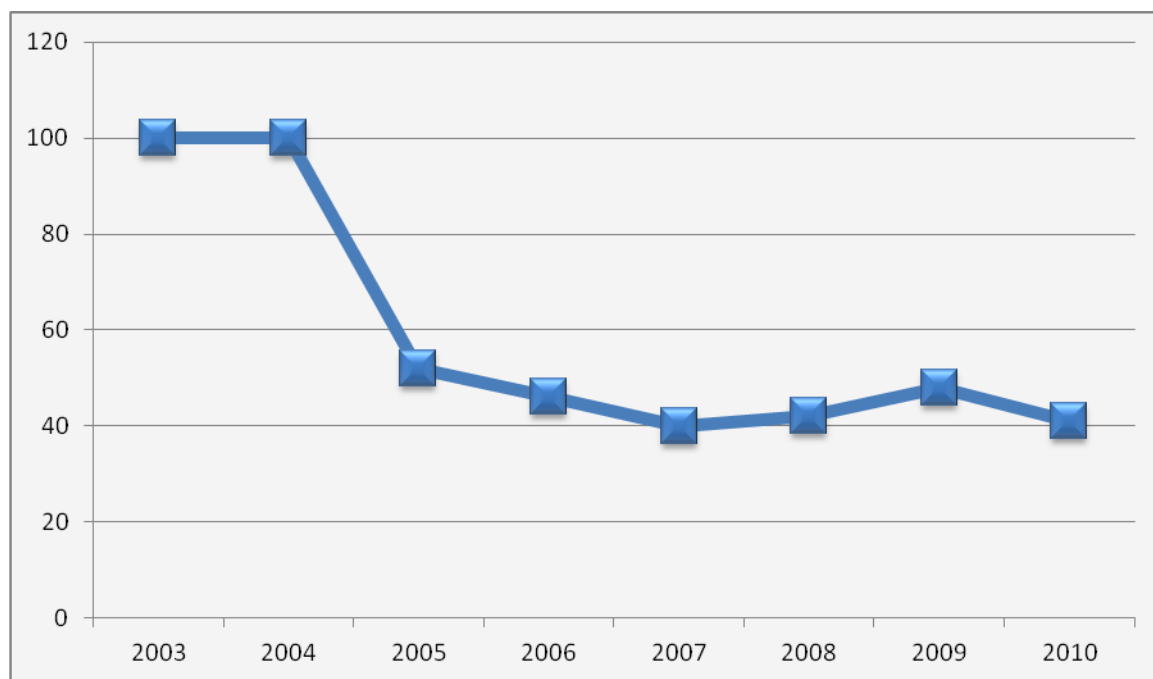

Рис. 2. Середньорічний рівень та динаміка використання виробничих потужностей підприємств по виробництву крупи

Для модернізації встаткування й перепрофілювання діяльності великого підприємства потрібні величезні капіталовкладення. Багато підприємств, працюючи останні роки на межі рентабельності, не мають можливості вивільнення цих засобів, на відміну від невеликих цехів, що недавно відкрилися, які більш мобільні й пристосовані до швидкого реагування на зміни зовнішнього оточення, вимагають незначних витрат часу й засобів для переходу підприємства на випуск нових виробів. Формуючи більш вигідну пропозицію, вони ускладнюють становище великих підприємств, ставлячи багато з них під загрозу банкрутства й ліквідації [5].

У цій непростій ситуації проблема конкуренції переходить в сферу менеджменту й залежить від компетентності й обдарованості керівників. Перед ними виникає завдання забезпечити ефективну експлуатацію в умовах ринку й зберегти конкурентоспроможність підприємства на високому рівні. У цей час у круп'яній галузі одержали поширення перехід підприємств на неповний робочий тиждень і неповний робочий день; вибуття з експлуатації відособлених самостійних неконкурентоспроможних цехів; примусовий розпуск робітників у змушені відпустки без збереження фіксованої зарплати. Ці заходи не вирішують проблеми, а тільки переносять її на більш пізній період, що в цілому знижує виробничий потенціал підприємств, рівень продовольчої безпеки країни, підвищує ступінь соціальної напруги в регіонах.

Одним з найважливіших напрямків розвитку круп'яної галузі є формування сприятливих умов для розвитку експортного потенціалу. Це найбільше актуально в умовах приєднання України до СОТ. Значна частина круп'яної продукції споживається

державними установами (школи, збройні сили, лікарні і т.д.), придбання якої здійснюється через систему державних замовлень. Необхідно сформувати механізм розподілу задоволення потреби на цю продукцію по вказаних сферах діяльності, що дозволило б їм підвищити рівень прибутковості виробництва.

Таким чином, складна ринкова кон'юнктура, перевищення виробничих потужностей країни над внутрішнім попитом, низький експортний потенціал виробленої продукції загострюють конкуренцію товаровиробників у середині країни. Подальший розвиток галузі, що дозволяє підвищити її конкурентоспроможність, пов'язані із забезпеченням необхідного рівня якості та конкурентоспроможності продукції. Необхідно приділяти увагу наповненню господарського портфеля, розширенню асортиментів пропонованих круп, проведенню інноваційних розробок щодо їх пакування та реклами, впровадженню прогресивних технологій виробництва продукції, моніторингу ринку круп, й впровадженню стійкого типу виробництва в цілому. Реалізація запропонованих стратегій у комплексі із реструктуризаційними заходами дозволять сформувати конкурентоспроможний розвиток круп'яної галузі.

Анотація

У статі розглянуто виробництво і роль круп'яних культур у формуванні збалансованого продовольчого ринку України. Висвітлено комплекс заходів щодо підвищення конкурентоспроможності продукції круп'яної галузі.

Ключові слова: круп'яна галузь, продовольчий ринок, державне замовлення, експорт

Аннотация

В статье рассмотрено производство и роль крупяных культур в формировании сбалансированного продовольственного рынка Украины. Представлен комплекс мероприятий по повышению конкурентоспособности продукции крупяной отрасли.

Ключевые слова: крупяная отрасль, продовольственный рынок, государственный заказ, экспорт

Annotation

In the article a production and role of cultures of groats is considered in forming of the balanced food market of Ukraine. The complex of measures is presented on the increase of competitiveness of products of industry of groats.

Keywords: industry of groats, food market, government order, export

Список використаних джерел:

1. Бойко В.І. Виробництво зерна: Агропромисловий комплекс України : стан, тенденції та перспективи розвитку / В.І. Бойко, Т.І. Лосицька // Інформаційно-аналітичний збірник – К., 2010. – Вип. 4. – Розд. 9, С. 278-294.
2. Лукінов І.І. Ринкові реформи у подоланні кризи / І.І. Лукінов // Економіка України. – 2011. – № 1. – С. 4-17.
3. Саблук П.Т. Зернові колізії, або чому й донині на цьому важливому сегменті продовольчого ринку не простежується чітка цінова політика / П.Т. Саблук // Зерно і хліб. – 2009. – № 2. – С. 4-5.
4. Худолій Л. Економічний механізм формування та функціонування ринку зерна в Україні / Л. Худолій – К. : ІАЕ, 2010. – 211 с.
5. Ціни, витрати, прибутки агровиробництва та інфраструктура продовольчих ринків / За ред. О.М. Шпичака. – К.: ІАЕ, 2010. – 585 с.